

http://edu.dvgups.ru/metdoc/cgu/psiholog/psih_lihcnost/metod/agress_stud/uch_pos_8.htm

4. Lvivska bratska shkola [Elektron. resurs]: https://uk.wikipedia.org/wiki/Львівська_братська_школа
5. Maklyuyen M. Ponimaniye media. Vneshniye rasshireniya cheloveka / M. Maklyuyen. – M.: Zhukovskiy: «KANON-press-Ts». «Kuchkovo pole», 2003. – 464 s.
6. Mechkovskaya N. B. Istoriyazyka i istoriya kommunikatsii: ot klinopisi do Interneta / N. B. Mechkovskaya. – M. : Flinta – Nauka. 2009. – 582 s.
7. Popovych M. V. Narys istorii kultury Ukrainy / M. V. Popovych. – K. : ArtEk, 1998. – 727 s.
8. Pocheptsov G. G. Kommunikativnyye tekhnologii. rabotaya s mozgami. transformiruyut i sotryasayut nash mir / G. G. Pocheptsov. – <http://psyfactor.org/lib/virtualworld8.htm>
9. Chyzhevskiy D. Narys z istorii filosofii na Ukraini [Elektron. resurs] / D. Chyzhevskiy. – <http://litopys.org.ua/chyph/chyph03.htm>

The article describes the linguistic communication in Ukrainian education as a continuous process and finds its determinants.

Models of communication in education are formed on the basis of national traditions and are constantly changing depending on socio-economic and cultural conditions. Language communication in Ukrainian education was influenced by various religious and social factors, depended on one or another educational model. For a long time communication in education was under the influence of Christian ethics.

Keywords: linguistic communication, Ukrainian education, communication models, speech communication, computer technologies.

УДК 81'373.72+81'272

Краснобаєва-Чорна Ж.В.

РОЛЬ ЗООСЕМІЗМІВ І ФЛОРИЗМІВ У ФОРМУВАННІ ЦІННІСНОЇ КАРТИНИ СВІТУ (НА МАТЕРІАЛІ ФРАЗЕМІКИ ОДНО- ТА РІЗНОСИСТЕМНИХ МОВ)

У статті визначено роль зоосемізмів і флоризмів у презентації цінностей в українській, російській, англійській і німецькій фраземіці з проєкцією на коди культури й окреслено специфіку функціонування компонентів фраземи – зоосемізмів і флоризмів – на фраземному рівні ціннісної картини світу. Зоосемізми та флоризми позиціоновано в дослідженні як одиниці, що мають глибинні етнокультурні нашарування та служать основним джерелом (разом із соматизмами, онімами, колоративами, метеокомпонентами і т.д.) категоризації цінностей у фраземіці.

Ключові слова: категоризація, код культури, оцінка, фразема, цінність, ціннісна картина світу.

Фраземи із зоосемізмами та флоризмами відображають багатоміжні спостереження людини за світом фауни та флори, над зовнішнім виглядом і звичками тварин, що дає змогу позиціонувати їх як культурно-інформаційний фонд мови [2; 10; 16], як репрезентанта коду культури, зокрема біоморфного з розподілом на рослинний і зооморфний (за класифікаціями В. Красних [7] і О. Селіванової [15]), або субстанціонального з виокремленням зооморфного та фітоморфного (за класифікацією Л. Савченко [14, 94-125]). Значний внесок в опрацювання питань компонентного складу фразем, зокрема зоосемічного та флористичного, на матеріалі однієї чи кількох мов у лінгвокультурологічному аспекті здійснили М. Ветренівська [1], Г. Капніна [3], Г. Кипріянова [4], О. Коваленко та В. Рзаєва [5], Ю. Ковалюк [6], О. Панченко [10], І. Подолян [11], І. Покровська [12], Л. Пушко [13], І. Чибор [17] та інші. Зоосемізми і флоризми легко переходять до розряду слів-символів, що відображають усталені уявлення про тварин і рослини в межах одного етносу або різних етносів. Властивим для фраземіки є використання зоосемізма або флоризма як образного стрижня фраземи під час позначення цінностей [8, 204]. Вияв універсального та самобутнього в цьому процесі на матеріалі одно- та різносистемних мов зумовлює *актуальність* статті.

Мета статті полягає у визначенні ролі зоосемізмів і флоризмів як репрезентантів біоморфного коду культури в представленні цінностей в українській, російській, англійській і німецькій фраземіці та специфіки функціонування компонентів фраземи – зоосемізмів і флоризмів – на фраземному рівні ціннісної картини світу. Під ціннісною картиною світу

(далі ЦКС) розуміємо осмислення світу людиною, його фрагментів і статусу людської особистості в цьому світі через оцінку категоризацію в опозиції цінностей і нецінностей. Цінності в ЦКС мають релятивний характер, виявлюваний через зв'язок із нецінністю, тобто розкриття змісту цінності, її структурної організації залежить від опозитивної одиниці: поняття «добре» і «погано» імплікують наявність одне одного і формують навколо себе семантичний простір, репрезентований у студіюванні фраземами [8, 342]. У дослідженні ЦКС презентують цінності «гроші», «дружба», «закон», «здоров'я», «краса», «любов», «мир», «родина», «свобода», «успіх», «чесність».

Об'єктом дослідження постає фраземний рівень ЦКС в одно- та різносистемних мовах. Предметом виступають оцінні фраземи з компонентами зоосемізмами та флоризмами в українській, російській, англійській і німецькій мовах. Матеріал дослідження становлять фраземи, почерпнуті з авторитетних фраземографічних видань української (СФУМ), російської (ФСРЯ), англійської (ODI) та німецької (DI) мов. Основний корпус фразем-репрезентантів категорії цінності формують 6206 фразем (1555 одиниць української мови, 1549 одиниць російської мови, 1550 одиниць англійської мови, 1552 одиниці німецької мови). Близько 2500 фразем презентують різні коди культури з таким заповненням сегментного простору фраземного рівня ЦКС: соматичний код – 50%, біоморфний код – 20%, природний код – 12%, квантитативний код – 8%, колоративний код – 7%, гастрономічний код – 3%.

У ціннісній картині світу досліджуваних мов використувано понад 60 зоосемізмів, що беруть участь в образній мотивації фраземи:

1) хордові:

а) ссавці: бик / рос. бык / англ. bull / нім. Bull, вівця / рос. овца / англ. sheep / нім. Schaf, козел / рос. козёл / англ. goat / нім. Ziegenbock, корова / рос. корова / англ. cow / нім. Kuh, свиня / рос. свинья / англ. pig, sow, swine / нім. Schwein (парнокопитні), кінь / рос. лошадь / англ. horse / нім. Pferd, осел / рос. осел / англ. ass / нім. Esel (непарнокопитні), заєць / рос. заяц / англ. hare / нім. Hase (зайцеподібні), ведмідь / рос. медведь / англ. bear / нім. Bär, вовк / рос. волк / англ. wolf / нім. Wolf, кіт / рос. кот / англ. cat / нім. Katze, лев / рос. лев / англ. lion / нім. Lew, лисиця / рос. лиса / англ. fox / нім. Fuchs, собака / рос. собака / англ. dog / нім. Hund (хижі), щур / рос. крыса / англ. rat / нім. Ratte (гризуни), мавпа / рос. обезьяна / англ. ape / нім. Affe (примати), кенгуру / рос. кенгуру / англ. kangaroo / нім. Känguruh (сумчасті), кажан / рос. летучая мышь / англ. bat / нім. Fledermaus (рукокрилі) і под.;

б) птахи: гуска / рос. гусь / англ. goose / нім. Gans, качка / рос. утка / англ. duck / нім. Ente (гусеподібні), курка / рос. курица / англ. hen, chicken / нім. Henne, півень / рос. петух / англ. cock / нім. Hahn (куроподібні); горобець / рос. воробей / англ. sparrow / нім. Spatz, тавра / рос. ворона / англ. crow / нім. Krähe, сокола / рос. сокола / англ. magpie / нім. Elster (горобцеподібні), голуб / рос. голубь / англ. dove / нім. Taube (голубоподібні), зозуля / рос. кукушка / англ. cuckoo / нім. Kuckuck (зозулеподібні), сова / рос. сова / англ. owl / нім. Eule (совоподібні), чайка / рос. чайка / англ. seagull / нім. Möwe (сивкоподібні) тощо;

в) плазуни: змія / рос. змея / англ. snake, serpent / нім. Schlange (лускаті), крокодил / рос. крокодил / англ. crocodile / нім. Krokodil;

г) земноводні: жаба / рос. жаба / англ. anuran / нім. Kröte (безхвості);

г) риби: тріска / рос. треска / англ. codfish / нім. Kabeljau;

2) членистоногі:

а) комахи: бджола / рос. пчела / англ. bee / нім. Biene, джміль / рос. шмель / англ. bumblebee / нім. Hummel, шершень / рос. шершень / англ. hornet / нім. Hornisse (перетинчастокрилі), муха / рос. муха / англ. fly / нім. Fliege (двокрилі);

б) павукоподібні: павук / рос. паук / англ. spider / нім. Spinne; в) ракоподібні: рак / рос. рак / англ. crayfish / нім. Cancer і под.

Аналізуючи семантику зоосемізмів, маємо справу з якими денотата, закріпленими в мові, незалежно від ступеня їх відповідності яким референта-тварини. Ознаки, носієм яких вважається та чи та тварина, можуть різнитися в одно- та різносистемних мовах, наприклад:

1) *риба* / рос. *рыба* / англ. *fish* (як (мов, ніби і т. ін.) *риба з водою* (1) – ‘шлюб (жити в злагоді)’ (цінність «родина») в українській фраземіці; як *риба у воді* (1); рос. *как рыба в воде* – ‘вільний (від гніту, влади, волі, впливу)’ (цінність «свобода») в українській і російській фраземіці; англ. *drink like a fish* – ‘стан алкогольного сп’яніння’ (цінність «здоров’я»), англ. *cry stinking fish*, розм., несхв. – ‘шлюб (розголошувати родинні таємниці)’ (цінність «родина») в англійській фраземіці);

2) *змія* / рос. *змея* / англ. *snake* (рос. *извиваться ужом [змеёй]* (2) – ‘нечесні дії’ (цінність «чесність») в російській фраземіці; англ. *a snake in the grass* – ‘посваритися’ (цінність «дружба») в англійській фраземіці);

3) *щур* / рос. *крыса* / нім. *Ratte* (рос. *беден как церковная крыса [мышь]* – ‘відсутність грошей’ в російській фраземіці; нім. *die haben für die Ratten* – ‘наявність грошей’ в німецькій фраземіці (цінність «гроші»));

4) *голуб* / англ. *dove* (як (мов, ніби і т. ін.) *[мі] голубки*, зі сл. *жити* – ‘злагода’ (цінність «родина») в українській фраземіці, англ. *the dove of peace* – ‘мир’ в англійській фраземіці (цінність «мир»));

5) *заєць* / англ. *hare* (*зайчики в голові стрибають* – ‘розумова обмеженість’ в українській фраземіці; англ. *(as) mad as a hatter (as a March hare)*) – ‘психічно нездоровий’ в англійській фраземіці (цінність «здоров’я»). Національно-культурні розбіжності зумовлені, тим, що в якості найбільш характерної постійної риси тварини беруться різні її властивості.

Що ближчі культури й умови життя народів, то більші збіги в традиційних характеристиках тварин, наприклад: *білка* / рос. *белка* (*крутиться як (мов, наче і т. ін.) білка в колесі*; рос. *вертеться [кружится, крутится] как белка в колесе*) в українській і російській фраземіці, *кінь* / англ. *horse* / нім. *Pferd* (англ. *work like a horse (like a (galley) slave)*; нім. *arbeiten wie ein Pferd*) в англійській і німецькій фраземіці – ‘робочий час’ (цінність «свобода»). Зафіксовані в українській і російській фраземіці зоосемічні комплекси «*кіт (кішка) + собака*» (як (мов, ніби і т. ін.) *кіт (кішка) з собакою*, зі сл. *жити*; рос. *жить как кошка с собакой* – ‘посваритися’ (цінність «дружба»); «*кіт + миша*» (як (мов, ніби і т. ін.) *кіт до миші* (‘любити’ (цінність «любов»)); *гратися в kota і мишку* (рідше *мишу*), несхв., жарт.; рос. *играть в кошки-мышки* – ‘нечесні дії’ (цінність «чесність»)); в англійській фраземіці – «*качка* / англ. *duck + селезень* / англ. *drake*» (англ. *make ducks and drakes of smth.*) – ‘марнотратність’ (цінність «гроші») тощо.

Самобутніми в ЦКС є зоосемізмами з:

1) ЛСВ ‘робочий час’ (цінність «свобода»): *віл* (як *віл* (2)) в українській фраземіці; *борсук* / нім. *Dachs* (нім. *arbeiten wie ein Dachs*) у німецькій фраземіці);

2) ЛСВ ‘стан алкогольного сп’яніння’ (цінність «здоров’я»): *джмель* (*джмелі гудуть у голові*, несхв.) в українській фраземіці; *риба* / англ. *fish* (англ. *drink like a fish*); *собака* / англ. *dog* (англ. *take a hair of the dog that bit you*, розм.) в англійській фраземіці; *їжак* / нім. *Igel* (нім. *saufen wie ein Igel*); *корова* / нім. *Kuh* (нім. *eine Kuh für eine Kanne ansehen*) у німецькій фраземіці;

3) ЛСВ ‘тривога’ (цінність «свобода»): *миша* (*на серці [наче] миші шкребуть (шкрябають, скребуть і т. ін.) / зашкребли (зашкрябали, заскребли і т. ін.)*; *п’явка* (*п’явки (п’явка) ссуть (ссе) за серце (під серцем)*) в українській фраземіці; *кішка* / рос. *кошка* (рос. *кошки скребут на душе [на сердце]*) в російській фраземіці; *кошеня* / англ. *kitten* (англ. *have kittens*), *вовк* / англ. *wolf* (англ. *cry wolf*) в англійській фраземіці;

4) ЛСВ ‘нечесні дії’ (цінність «чесність»): *мерин* / рос. *мерин* (рос. *как сивый мерин*, зі сл. *врет [брешет]*, прост.) в російській фраземіці; *вівця* / англ. *sheep* (англ. *as a sheep among the shearers*) в англійській фраземіці; *осел* / нім. *Esel* (нім. *j-n zum Esel machen*) і *ведмідь* / нім. *Bär* (нім. *einen Bären anbinden*, розм. (2)) у німецькій фраземіці;

5) ЛСВ ‘фізично здоровий’ (цінність «здоров’я»): *кінь* / англ. *horse* (англ. *(as) strong as a horse (as an ox)*), *блоха* / англ. *flea* (англ. *(as) fit as a flea*) в англійській фраземіці; *ведмідь* / нім. *Bär* (нім. *gesund (stark) wie ein Bär*) у німецькій фраземіці;

6) ЛСВ 'порушувати закон' (цінність «закон»): *кенгуру* / англ. *kangaroo* (англ. *kangaroo court* (2)) в англійській фраземіці; *сорока* / нім. *Elster* (нім. *stehlen wie eine Elster*) і *миша* / нім. *Mäuse* (нім. *nach den Mäusen werfen*) у німецькій фраземіці;

7) ЛСВ 'відсутність грошей' (цінність «гроші»): *качка* / англ. *duck* (англ. *a lame duck*, розм. (2)) в англійській фраземіці; *оселедець* / нім. *Hering* (нім. *an einem Hering acht Tage essen*) у німецькій фраземіці тощо.

У фраземіці широкоживаним є поєднання зоосемічного та соматичного компонентів: «*віл (бик) + хвіст*» (*волам (бикам) хвосту крутити*, зневажл.) – 'робочий час' (цінність «свобода») в українській фраземіці; «*дракон / англ. dragon + зуб / англ. tooth*» (англ. *sow the dragon's (dragons') teeth*) – 'викликати війну' (цінність «мир»); «*бик / англ. bull + око / англ. eye*» (англ. *hit (score) the bull's eye* (2)) – 'відсутність успіху' (цінність «успіх») в англійській фраземіці тощо.

Фраземи з флоризмами в ЦКС засвідчують більшу відмінність (порівняно із зоосемізмами) за компонентним складом і образним підґрунтям:

1) ЛСВ 'розумово обмежений' (*береза* / рос. *берёза* (рос. *пень березовый*, груб.-прост.), *дуб* / рос. *дуб* (рос. *дубовая голова [башка]*, прост.), *ялина* / рос. *ель* (рос. *голова еловая*, прост.)) (цінність «здоров'я»);

2) ЛСВ 'фізично здоровий' (*маргаритка* / англ. *daisy* (англ. *(as) fresh as a daisy* (1)) (цінність «здоров'я»);

3) ЛСВ 'стан алкогольного сп'яніння' (*фіалка* / нім. *Veilchen* (нім. *blau sein (wie ein Veilchen)*) (цінність «здоров'я»);

4) ЛСВ 'красивий' (*лілія* / англ. *lily*, *троянда* / англ. *rose* (англ. *(as) fair as a lily (as a rose)*), *півонія* / нім. *Pfingstrose* (нім. *aussehen wie eine Pfingstrose*)) (цінність «краса»);

5) ЛСВ 'не схильність до любовних розваг' (*яблуко* / нім. *Äpfel* (нім. *Äpfel nicht essen mögen*, жарт.)) (цінність «любов»);

6) ЛСВ 'мир' (*олива* / англ. *olive* (англ. *the olive branch*)) (цінність «мир»);

7) ЛСВ 'відсутність успіху' (*пшениця* / нім. *Weizen* (нім. *ihm blüht kein Weizen*)) (цінність «успіх») тощо.

З-поміж цієї групи компонентів фразем не зафіксовано повних еквівалентів для усіх чотирьох мов. Частковий збіг спостерігаємо і в односистемних, і в різносистемних мовах: в українській і російській фраземіці (*липка* / рос. *липка* (*обдерти (обідрати, облупити* і т. ін.) / *обдирати (облуплювати* і т. ін.), *як (мов, наче* і т. ін.) [*ту, молоденьку* і т. ін.] *липку*, рос. *обдирають [обирають, очищають]* *как липку* – 'нечесні дії' (цінність «чесність»)); російській і німецькій фраземіці *осика* / рос. *осина* / нім. *Espre* (рос. *как осиновый лист*, зі сл. *дрожит [трясется]*; нім. *zittern wie Espenlaub* – 'обмеження свободи як вияв страху' (цінність «свобода»)). Маючи в своєму складі однакові номінативні компоненти, фраземи з флоризмами не збігаються за семантикою, наприклад: *горох* / нім. *Erbsen* (*як (мов, ніби* і т. ін.) [*той]* *горох при дорозі* (4) – 'самотність' в українській фраземіці і нім. *mit j-m durch einen Scheffel Erbsen verwandt sein* – 'спорідненість' у німецькій фраземіці (цінність «родина»); *лимон* / рос. *лимон* (*як (мов, ніби* і т. ін.) *вичавлений лимон* – 'фізично нездоровий' в українській фраземіці і рос. *выжатый лимон* (2) – 'відсутність духовних сил' у російській фраземіці (цінність «здоров'я»)). Полісемічним постає і флоризм *мак* в українській фраземіці: *як мак цвіте (процвітає, розцвітає* і т. ін.) – 'красивий' (цінність «краса»); *як [той] мак начетверо*, перев. зі сл. *бідний* – 'відсутність грошей' (цінність «гроші»). Розбіжності зумовлені національною специфікою культури, способу життя, образного сприйняття зовнішнього світу носіями аналізованих мов.

Зоосемізми та флоризми мають глибинні етнокультурні нашарування та служать основним джерелом (разом із соматизмами, онімами, колоративами, метеокомпонентами, числовими компонентами), що визначає категоризацію цінностей у фраземіці. Фраземи із зоосемізмами та флоризмами визначаються емоційно-експресивною й оцінною функціями, сприяють формуванню негативного або позитивного образу певного об'єкта. Більш універсальними і продуктивними постають ЛСВ зоосемізмів-компонентів фраземи в ЦКС, а

найбільш самобутніми – ЛСВ флоризмів. Збіг образності фразем із компонентами зоосемізмами та флоризмами в одно- та різносистемних мовах демонструє частково універсальний характер перенесення зоосемізмів і флоризмів та їхньої функційно-семантичної динаміки в складі фразем-репрезентантів цінностей «гроші», «дружба», «закон», «здоров'я», «краса», «любов», «мир», «родина», «свобода», «успіх», «чесність». Розбіжності в значеннях асоціативів зумовлені національною специфікою культури, способу життя, образного сприйняття зовнішнього світу носіями аналізованих мов.

Перспективу дослідження вбачаємо в збільшенні кількості студійованих мов і поглибленні зіставного аспекту фраземного рівня ціннісної картини світу з проектуванням на коди культури.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ветренівська М. А. Флороморфізми на позначення людей в українській і французькій традиціях та відтворення їх у перекладі / М. А. Ветренівська // Вісник Київського національного університету імені Шевченка. Іноземна філологія. – Вип. 39. – К., 2005. – С. 35–38.
2. Голубовська І. О. Метафорико-символічні іпостасі зоонімів у рамках фрагмента мовної картини світу «царство тварин» (на матеріалі української, російської, англійської та китайської мов) / І. О. Голубовська // Мовознавство. – 2003. – №6. – С. 61–68.
3. Капніна Г. І. Компаративні фразеологізми із зоонімічним компонентом у німецькій мові / Г. І. Капніна // Вісник Дніпропетровського університету. Серія «Мовознавство». – Вип. 19. – Т. 3. – 2013. – №11. – С. 69–72.
4. Киприянова А. А. Функциональные особенности зооморфизмов (на материале фразеологии и паремологии русского, английского, французского и новогреческого языков) : автореф. дисс. ... канд. филол. наук : спец. 10.02.19 «Теория языка» / А. А. Киприянова. – Краснодар, 1999. – 23 с.
5. Коваленко О. В. Функціонування зоосемізмів у фразеологізмах німецької та української мов / О. В. Коваленко, В. В. Рзаєва // Одеський лінгвістичний вісник. – Вип. 2. – Одеса, 2013. – С. 30–38.
6. Ковалюк Ю. В. Фразеологізми з компонентом *vegetable* в національних картинах світу / Ю. В. Ковалюк // Вісник Житомирського державного університету. Філологічні науки. – Вип. 2(74). – 2014. – С. 117–120.
7. Красных В. В. Этнопсихолингвистика и лингвокультурология : Курс лекций. – М. : Гнозис, 2002. – 284 с.
8. Краснобаєва-Чорна Ж. В. Лінгвофраземна аксіологія: парадигмально-категорійний вимір : [монографія] / Ж. В. Краснобаєва-Чорна. – 2-е вид., випр. і доп. – Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2016. – 416 с.
9. Левченко О. П. Принципи зооцентризму у фразеотворенні / О. П. Левченко // Проблеми зіставної семантики : [зб. наук. ст.]. – К. : КДЛУ, 2001. – С. 206–209.
10. Панченко Е. И. Фразеологизмы с компонентом-зоонимом в украинском и английском языках / Е. И. Панченко // Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Серия «Филология. Социальные коммуникации». – 2014. – Том 27(66). – №1. – Ч.1 – С. 111–114.
11. Подолян І. Е. Національна специфіка семантики фітонімів в українській, англійській та німецькій мовах : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.17 «Романські мови» / І. Е. Подолян. – К., 2000. – 20 с.
12. Покровська І. Л. Національна специфіка семантики турецьких фразеологізмів з компонентом-зоонімом : автореф. дис... канд. філол. наук : спец. 10.02.13 «Мови народів Азії, Африки, аборигенів Америки та Австралії» / І. Л. Покровська. – К., 2007. – 20 с.
13. Пушко Л. В. Реалізація аксіологічної функції фразеологізмів з рослинними номінаціями на позначення інтелектуальної діяльності людини (на матеріалі англійської, української та російської мови) / Л. В. Пушко // Вісник Сумського державного університету. Серія: Філологія. – 2008. – №1. – С. 87–89.
14. Савченко Л. В. Феномен етнокодів духовної культури у фразеології української мови: етимологічний та етнолінгвістичний аспекти : [монографія] / Л. В. Савченко. – Сімферополь : Доля, 2013. – 600 с.
15. Селіванова О. О. Нариси з української фразеології (психокогнітивний та етнокультурний аспекти) / О. О. Селіванова. – Київ-Черкаси : Брама, 2004. – 258 с.
16. Ужченко Д. В. Семантика українських зоофразеологізмів в етнокультурному висвітленні : автореф. дис ... канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / Д. В. Ужченко. – Харків, 2000. – 18 с.
17. Чибор І. С. Відображення анімістичного світогляду українців у фразеології / І. С. Чибор // Українська мова у ХХІ столітті : традиції і новаторство : [тези доповідей II Всеукраїнського лінгвістичного форуму молодих учених (Київ, 24-26 квітня 2012 р.)]. – К. : ІУМ НАНУ, 2012. – С. 314–317.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ І ЇХ УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

СФУМ – Словник фразеологізмів української мови / [уклад. В. М. Білоноженко, І. С. Гнатюк, В. В. Дятчук]. – К. : Наукова думка, 2003. – 1104 с.

ФСРЯ – Фразеологический словарь русского языка / [под ред. А. И. Молоткова]. – М. : Сов. энциклопедия, 1987. – 543 с.

DI – Deutsche Idiomatik: Wörterbuch der deutschen Redewendungen im Kontext / Hans Schemann. – Berlin / Boston : De Gruyter, 2011. – 1040 S.

ODI – Oxford Dictionary of Idioms / [ed. by J. Siefring]. – Oxford : Oxford University Press, 2004. – 340 p.

REFERENCES

1. Vetrenivs`ka, M. A. Floromorfizmy` na poznachennya lyudej v ukrajyns`kij i francuz`kij trady`ciyakh ta vidtvorennya yikh u perekladi (*Floromorphisms on the designation of people in the Ukrainian and French traditions and their reproduction in translation*). Visny`k Ky`yivs`kogo nacional`nogo universy`tetu imeni Shevchenka. Inozemna filologiya. Vy`p. 39. Kyi`v. 2005. pp. 35–38.
2. Golubovs`ka, I. O. Metafory`ko-sy`mvolichni ipostasi zoonimiv u ramkakh fragmenta movnoyi karty`ny` svitu «czarstvo tvary`n» (na materiali ukrajyns`koyi, rosijis`koyi, anglijs`koyi ta ky`tajs`koyi mov) (*Metaphorical-symbolic hypostases of zionims within the framework of the fragment of the linguistic picture of the world "the kingdom of animals" (on the material of Ukrainian, Russian, English and Chinese)*). Movoznavstvo. 2003. No 6. pp. 61–68.
3. Kapnina, G. I. Komparaty`vni frazeologizmy` iz zoonimichny`m komponentom u nimecz`kij movi (*A comparative phraseologism with a zionim component in the German*). Visny`k Dnipropetrovs`kogo universy`tetu. Seriya «Movoznavstvo». Vy`p. 19. 2013. No 11. pp. 69–72.
4. Kiprijanova, A. A. Funkcional`nye osobennosti zoomorfizmov (na materiale frazeologii i paremiologii russkogo, anglijskogo, francuzskogo i novogrecheskogo jazykov) (*Functional features of zoomorphisms (on material of phraseology and paremiology of the Russian, English, French and modern Greek)*) : avtoref. diss. ... kand. filol. nauk : spec. 10.02.19 «Teorija jazyka». Krasnodar, 1999. 23 s.
5. Kovalenko, O. V. Funkcionuvannya zoosemizmiv u frazeologizmakh nimetz`koyi ta ukrajyns`koyi mov (*Functioning of zoosemisms in the phraseologisms of the German and Ukrainian*). Odes`ky`j lingvisty`chny`j visny`k. Vy`p. 2. 2013. pp. 30–38.
6. Kovalyuk, Yu. V. Frazeologizmy` z komponentom *vegetable* v nacional`ny`kh karty`nakh svitu (*Phraseologisms with vegetable component in national paintings of the world*). Visny`k Zhy`tomy`rs`kogo derzhavnogo universy`tetu. Filologichni nauky`. Vy`p. 2(74). 2014. pp. 117–120.
7. Krasnyh, V. V. Jetnopsiholingvistika i lingvokul`turologija: Kurs lekcij (*Ethnopsycholinguistics and Linguoculturology: a Course of Lectures*). Moscow: Gnozis, 2002. 284 s.
8. Krasnobayeva-Chorna, Zh. V. Lingvofrazemna aksiologiya: parady`gmal`no-kategorijny`j vy`mir : (*Linguaphrasemic Axiology: Paradigm-Categorical Dimension*). Vinny`tcya: TOV «Nilan-LTD». 2016. 416 s.
9. Levchenko, O. P. Pry`ncy`py` zoocentry`zmu u frazeotvorenni (*Principles of zoocentrism in phrasemaking*). Problemy` zistavnoi semanty`ky`. Kyi`v: KDLU. 2001. pp. 206–209.
10. Panchenko, E. I. Frazeologizmy` s komponentom-zoonimom v ukrainskom i anglijskom jazykah (*Phraseological units with a component-zoonim in the Ukrainian and English*). Uchenye zapiski Tavricheskogo nacional`nogo universiteta im. V. I. Vernadskogo. Seriya «Filologija. Social`nye komunikacii». 2014. Tom 27(66). No 1(1). pp. 111–114.
11. Podolyan, I. E. Nacional`na specy`fika semanty`ky` fitonimiv v ukrajyns`kij, anglijs`kij ta nimecz`kij movax (*National specificity of the semantics of phytonims in Ukrainian, English and German*) : avtoref. dy`s. ... kand. filol. nauk : specz. 10.02.17 «Romans`ki movy`. Kyi`v. 2000. 20 s.
12. Pokrovs`ka, I. L. Nacional`na specy`fika semanty`ky` turect`ky`kh frazeologizmiv z komponentom-zoonimom (*National specificity of semantics of Turkish phraseology with zoonim component*) : avtoref. dy`s... kand. filol. nauk : specz. 10.02.13 «Movy` narodiv Aziyi, Afry`ky`, abory`geniv Amery`ky` ta Avstraliiyi». Kyi`v. 2007. 20 s.
13. Pushko, L. V. Realizatciya aksiologichnoyi funktsiyi frazeologizmiv z rosly`nny`my` nominatciyamy` na poznachennya intelektual`noyi diyal`nosti lyudy`ny` (na materiali anglijs`koyi, ukrajyns`koyi ta rosijis`koyi movy`) (*Implementation of the axiological function of phraseologisms with vegetable nominations on the designation of human intellectual activity (on the material of English, Ukrainian and Russian)*). Visny`k Sums`kogo derzhavnogo universy`tetu. Seriya: Filologiya. 2008. No 1. pp. 87–89.
14. Savchenko, L. V. Fenomen etnokodiv duxovnoyi kul`tury` u frazeologiyi ukrajyns`koyi movy`: ety`mologichny`j ta etnolingvisty`chny`j aspekty` (*Ethnic code the Phenomenon of Spiritual Culture in Phraseology of the Ukrainian: Etymological and Ethnolinguistic Aspects*). Simferopol: Dolya. 2013. 600 s.
15. Selivanova, O. O. Nary`sy` z ukrajyns`koyi frazeologiyi (psy`xokognity`vny`j ta etnokul`turny`j aspekty`) (*Essays on Ukrainian Phraseology (Psychocognitive and Ethnocultural Aspects)*). Kyi`v-Cherkasy`. 2004. 258 s.
16. Uzhchenko, D. V. Semanty`ka ukrajyns`ky`kh zoofrazeologizmiv v etnokul`turnomu vy`svitlenni (*Semantics of Ukrainian zoophrazologisms in ethno-cultural coverage*) : avtoref. dy`s ... kand. filol. nauk : specz. 10.02.01 «Ukrayins`ka mova». Xarkiv, 2000. 18 s.
17. Chy`bor, I. S. Vidobrazhennya animisty`chnogo svitoglyadu ukrajintev u frazeologiyi (*Reflection of the animistic outlook of Ukrainians in phraseology*). Ukrayins`ka mova u XXI stolitti : trady`tsiyi i novatorstvo : [tezy` dopovidej II Vseukrajyns`kogo lingvisty`chnogo forumu molody`kh ucheny`kh (Kyiv, 24-26 kvitnya 2012 r.)]. Kyi`v: IUM NANU. 2012. pp. 314–317.

LIST OF SOURCES

Slovník frazeologizmů Ukrajinského jazyka (Dictionary of phraseology of Ukrainian language). Kyiv: Naukova dumka. 2003. Print.

Frazeologičeskij Slovar' Russkogo Jazyka (Phraseological dictionary of Russian language). Moskva: Sovetskaya entsiklopediya. 1987. Print.

Schemann, Hans. *Deutsche Idiomatik: Wörterbuch der deutschen Redewendungen im Kontext*. Berlin; Boston: De Gruyter. 2011. Print.

Oxford Dictionary of Idioms. Ed. by J. Siefring. Oxford: Oxford University Press. 2004. Print.

In the article the role of zoosemisms and phlorosems in the presentation of values in Ukrainian, Russian, English and German phraseme with a projection to culture codes has been defined and the specifics of functioning of the components of phraseme – zoosemisms and phlorosems – has been outlined on the phrasemic level of the axiological world's image. In the study zoosemisms and phlorosems are viewed as units with deep ethnic and cultural layers and serve as a main source (including somatisms, onyms, colouring components, metecomponents etc.) of the categorization of values in phraseme.

Keywords: categorization, cultural code, evaluation, phraseme, value, the axiological world's image.

УДК 811.161.2

Плющ М.Я.

ФУНКЦІЇ ЧИСЛІВНИКІВ ЯК ОЗНАКОВИХ СЛІВ

У статті на засадах категорійної граматики схарактеризовано синтаксичні функції числівників як ознакових слів з погляду лексичної семантики, морфологічної парадигми й призначення словоформ у структурній схемі речення та реалізації в мовленні.

Ключові слова: категорія кількості, частини мови, парадигматика, синтагматика, синтаксична функція, суб'єкт, предикат, актуальне членування речення.

Динамічний розвиток лінгвістики з другої половини ХХ століття позначений реабілітацією традиції і водночас появою нових тенденцій і напрямів у дослідженні мови. У лінгвістичних студіях із граматики на перший план висувуються питання комунікативного аспекту синтаксису, які тісно пов'язані з проблемою функціонування слів різних частин мови. Для з'ясування статусу лексико-граматичних класів слів та класифікації утрадиційнено визначають чотири критерії: категорійне (частиномовне) значення; морфологічні категорії й особливості словозміни (морфологічна парадигма форм для словозмінних класів); спільність синтаксичних функцій. Ураховують також особливості словотвору й морфемного складу слів. До завдань дослідження входить з'ясування статусу лексико-граматичних класів слів й особливостей двох планів об'єктивації – парадигматики (асоціативний план) і синтагматики (лінійний план, пов'язаний із відношеннями у реченні-висловленні). У дослідженні функцій слова (слідом за Ф. Соссюром) розрізняють систему мови і мовлення.

Мета наукової розвідки – уточнити потрактування функції кількісного предиката у сучасній українській мові.

Система мови – це абстрагована від реальної мовленнєвої дійсності ієрархічна організація мовної компетенції, що складається з інваріантних одиниць (фонем, морфем, лексем, граем, речень, текстем), структурована на основі синтаксичних, парадигматичних й епідигматичних зв'язків між елементами на всіх мовних рівнях [9, с. 551]. Серед мовних одиниць різних рівнів центральне місце належить слову, оскільки воно виступає будівельним матеріалом для висловлення, іменуючи пізнане людиною в реальній дійсності та категоризоване в поняттях і відношеннях. У філософському потрактуванні предмети як реалії дійсності пізнаються у процесі діяльності людини й осмислюються в поняттях, а відношення між ними – у поняттєвих категоріях, які об'єктивуються в мові у слові-лексемі, в граматичних формах, граматичних категоріях слів різних частин мови, що визначають специфіку їхньої лексичної і граматичної (морфологічної та синтаксичної) семантики і функції у побудові речення як основної синтаксичної одиниці мови.